

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародної економіки
Кафедра експертизи товарів та послуг

Допущено до захисту
В.о. завідувача кафедри ЕТП

(підпис)

доц., к. т. н. Т. А. Кунділовська
« ____ » _____ 2017 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою «Експертиза товарів та послуг»
на тему: «Аналіз виробничого асортименту пакувальних та
закупорювальних матеріалів для алкогольної продукції та експертиза їх якості
(за матеріалами ОФ ПрАТ «Технологія»)»

Виконавець: студентка 69 групи
факультету міжнародної економіки
Давиденко Ю.Е. _____

(підпис)

Науковий керівник:
Доц. каф. ЕТП, к. т. н.
Кунділовська Т.А. _____

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ПАКУВАЛЬНИХ ТА ЗАКУПОРЮВАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ АЛКОГОЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ	6
1.1. Стан і тенденції розвитку пакувальної індустрії в Україні і світі....	6
1.2. Сучасний стан українського ринку пакувальних матеріалів.....	13
1.3. Класифікація пакувальних та закупорювальних матеріалів.....	20
1.4. Характеристика та асортимент етикетко-пакувальної продукції....	25
Висновки до Розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАТ «ТЕХНОЛОГІЯ»	30
2.1. Аналіз діяльності компанії та асортимент продукції ПрАТ «Технологія».....	30
2.2. Система управління якістю продукції ПрАТ «Технологія».....	35
2.3. Аналіз технічних характеристик продукції та їх відповідність діючим нормативним документам.....	42
2.4. Методи дослідження якості роботи підприємства та аналіз її ефективності.....	45
Висновки до Розділу 2.....	53
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРТНЕ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАТ «ТЕХНОЛОГІЯ» ТА ЕКСПЕРТИЗА ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ	55
3.1. Аналіз скарг споживачів на якість продукції підприємства.....	55
3.2. Експертне оцінювання зразків продукції	60
3.3. Аналіз скарг щодо якості роботи ПрАТ «Технологія».....	64
3.4. Розробка заходів щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.....	74
Висновки до Розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ	80
Список використаних джерел	85
Додатки	94

ВСТУП

Пакувальні матеріали відіграють важливу роль у формуванні асортименту товарів, їх іміджу, забезпеченні збереженості в процесі товароруху. Сучасна ефективна та приваблива упаковка трансформувалась в активний ринковий інструмент. Споживачі швидко реагують на функції упаковки, зокрема на її зручність у користуванні, привабливий дизайн, форму, колір, наявну інформацію на упаковці.

За останні роки спостерігається інтенсивний розвиток ринку пакувальних матеріалів, пакувальних технологій, а також тари та упаковки. З розвитком техніки та технології отримання пакувальних матеріалів розширюються функції упаковки. Крім створення інертного бар'єра між продуктами та оточуючим середовищем, упаковка все активніше перетворюється у виробничу операцію. За її допомоги можна регулювати температуру нагрівання харчових продуктів в мікрохвильових печах, формувати оптимальне газове середовище всередині упаковки, спрямовано змінювати склад продукту (біологічно активні матеріали з іммобілізованими ферментами, їстівні плівки тощо). Розробка упаковки повинна проводитися з урахуванням потреб споживачів, вона повинна містити всю необхідну інформацію, яка повинна бути нанесена з урахуванням правил і вимог законодавства. Все це сприяє збільшенню продажів, збереженню бажаного прибутку на тривалий період часу, що дуже актуально для підприємств, які прагнуть бути конкурентоспроможними.

Актуальність теми обумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку виробництва підприємства повинні бути зацікавлені у виборі сучасних, інноваційних засобів пакування, які обумовлюють конкурентні переваги та можуть бути ефективними засобами маркетингової стратегії просування на ринок.

Сутність проблеми полягає в тому, що приділяється не достатньо уваги щодо пакування алкогольної продукції та проблемам, що виникають із кінцевим продуктом в процесі товароруху, що і обумовило актуальність

досліджень, виконаних в дипломній роботі та необхідність розгляду саме цієї теми більш детально. Також варто відзначити, що насичення ринку новітнім устаткуванням і обладнанням, засобами і методами виробництва етикетково-пакувальних та закупорювальних матеріалів для алкогольної продукції потребує ґрунтовної систематизації для визначення місця технологій виробництва етикетково-пакувальних та закупорювальних матеріалів в сучасному видавничо-поліграфічному комплексі України та в цілому на ринку тари та упаковки. Найбільший вклад у цю тему внесли О. Л. Благодір, Є.О. Черняк, О.С. Телетов та В.М. Шатова.

Мета роботи – дослідження асортименту, оцінка якості пакувальних та закупорювальних матеріалів для алкогольної продукції та розробка пропозиції щодо поліпшення якості та конкурентоспроможності.

Для досягнення мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- дослідити законодавчу та нормативну документацію щодо якості, безпечності пакувальних та закупорювальних матеріалів для алкогольної продукції;
- проаналізувати ринок пакувальних та закупорювальних матеріалів для алкогольної продукції в Україні;
- вивчити класифікацію пакувальних та закупорювальних матеріалів;
- надати характеристику асортименту та його особливостям на ПрАТ «Технологія»;
- проаналізувати систему оцінки та управління якістю на ПрАТ «Технологія»;
- дослідити технічні характеристики продукції та їх відповідність діючим нормативним документам;
- проаналізувати скарги та розробити пропозиції щодо поліпшення діяльності підприємства.

Об'єктом даної дипломної роботи є пакувальні та закупорювальні матеріали для алкогольної продукції.

Предметом дослідження є організаційно-економічні механізми формування якості на підприємстві та дослідження асортименту пакувальних та закупорювальних матеріалів.

При виконанні роботи були використані наступні **методи досліджень**: АБС-аналіз, що включає в себе такі інструменти, як причинно-наслідкова діаграма (або діаграма Ісікави), контрольний листок, діаграма Парето та метод SWOT-аналізу – для оцінки ефективності діяльності підприємства, а для оцінки якості безпосередньо продукції ми використовували вимірювальний та органолептичний методи досліджень.

Інформаційною базою дослідження при написанні дипломної роботи були українські й іноземні видання з проблем управління якістю на підприємстві, менеджменту та маркетингу, міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють питання якості, а також інформацію, що була надана самим підприємством (нормативні акти, внутрішні стандарти та претензії від замовників).

Публікації та апробація результатів дослідження. За темою кваліфікаційної роботи була підготовлена публікація для збірника наукових робіт №7, том 1 за підсумками студентської наукової конференції «Минуле, сучасне, майбутнє» у 2017 році, яка мала назву: «Аналіз системи оцінки та управління якості пакувальних та закупорювальних матеріалів у виготовленні алкогольної продукції». Також, роль та безпека пакування для алкогольної продукції та застосування нетрадиційних методів пакування алкогольної продукції була розглянута ще у декількох статтях. Для збірника наукових робіт №6, том 1 у 2016 році та №5, том 2 у 2015 році за підсумками студентської наукової конференції «Минуле, сучасне, майбутнє». Теми робіт «Роль пакувальних та закупорювальних матеріалів у виготовленні алкогольної продукції та безпека застосування нетрадиційних методів пакування» та «Перспективи використання нетрадиційної упаковки для продукції виноробства в Україні» відповідно.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено законодавчу та нормативну документацію пакувальних та закупорювальних матеріалів для алкогольної продукції та встановлено, що в Україні прийнято програми «Державна програма розвитку виробництва тари й пакувальних матеріалів до 2000 року» і «Нові матеріали та технології фасування і упакування харчових продуктів». Крім того, розроблено цільову багатогалузеву науково-технічну комплексну програму «Тара й упаковка для харчових продуктів». По закінченню виконання Державної програми розвитку виробництва тари і пакувальних матеріалів було розроблено різноманітні пакувальні матеріали на основі полімерів, паперу, композицій з них, різні види таропакувальних виробів з цих матеріалів, а також обладнання для виготовлення тари та пакувально-фасувальне устаткування. Виконання програми створило умови для ефективної конкуренції вітчизняного виробника на внутрішньому ринку України. Також, було встановлено, що станом на 2017 рік нові програми, щодо розвитку виробництва тари і пакувальних матеріалів запропоновані не були.

2. Проаналізовано, що в структурі ринку тари та упаковки основну частку займає сегмент харчової упаковки – приблизно 70%. Розглядаючи структуру ринку тари в цілому, варто відзначити, що основну частку пакувальних матеріалів складає тара з паперу та картону – 46,5%. На другому місці знаходиться пластмасова тара – 26%. Також, було встановлено, що хоча протягом значного проміжку часу в пакувальній галузі відбувався значний підйом, то після 2014 року знову відбулося падіння ринку у всіх промислових галузях, зокрема у в тарній. На ринок паперової та картонної тари, також вплинула криза 2014 року і продажі такої тари значно впали, але ті виробники, для яких лояльність клієнтів є першочерговим, постаралися поєднати здешевлення упаковки і зберегти її якості. Ємність ринку склотари для алкогольної і слабоалкогольної продукції в Україні в період з 2013 по 2015 року також ще демонструвала тенденцію до спаду. Підйом в сегменті відбувся в

2016 році і склав 20,3%. Ринок вітчизняної полімерної тари нарощував конкурентні позиції і витісняв імпортних конкурентів, після кризи 2014 року, та у наступних 2015-2017 рр. ринок витіснив частку імпорту полімерної тари в 2 рази.

3. Вивчено класифікацію пакувальних та закупорювальних матеріалів. Пакувальні матеріали класифікують за такими ознаками: призначенням, походженням, станом та конфігурацією матеріалу, технологією виробництва, декором матеріалу. За призначенням виокремлюють: тароматеріали, основні й допоміжні пакувальні матеріали (ДМП). За походженням – природні (дерев'яні, металеві, паперові та ін.), синтетичні (полімери, синтетичні смоли та ін.). За станом та конфігурацією матеріалу, з якого вони виготовляються – порошкоподібні, пастоподібні, гранульовані, рідкі, метали з певною конфігурацією тощо. За технологією виробництва – пилині, стругані, вилиті, екструдовані, пресовані, прокатні. За декором матеріалу – колір, текстура, фактура, оформлення. Закупорювальні засоби є важливим елементом пакування, особливо для рідких продуктів, зокрема – алкогольної продукції. Як закупорювальні засоби виробники використовують пляшкові пробки, ковпачки, Т-подібні пробки (камію), кронен-пробки, дротяний запобіжник (мюзле).

4. Встановлено, що асортимент компанії ПрАТ «Технологія» дуже широкий: шампанська капсула, термозбіжний ковпачок, поліамінатний ковпачок, етикетка, сувенірна етикетка, комбіновані матеріали, пакувальні матеріали, поліетиленова плівка, мюзле, упаковки «Bag-in-Box». Останнім розширенням асортименту для оформлення продукції була новинка для оформлення продукції преміального і суперпреміального класу – сувенірна самоклеюча етикетка з комбінованого алюмінієвого матеріалу.

5. Встановлено, що на підприємстві розроблена власна система внутрішнього контролю на усіх етапах виробництва продукції. Виробництво сучасного автоматичного обладнання виключає будь-який брак в процесі виробництва. Використовуючи лише оригінальні вихідні матеріали та сировину, які проходять особливий контроль якості, компанія пропонує

партнерам конкурентоздатну продукцію, яка відповідає європейським та вітчизняним стандартам. Система менеджменту якості розповсюджується на діяльність посадових осіб та підрозділів по проектуванню, розробки та виготовлення упаковки, пакувальних матеріалів і поліграфічної продукції. На кожен процес розроблена карта процесів, в якій зазначено: мета процесу, види діяльності, що входять у процес, особи, керівні процесом з різних видів діяльності, що входить в процес, взаємодія процесів система менеджменту якості, критерії оцінки процесу та методика їх розрахунку; порядок проведення моніторингу, вимірювання та аналізу процесу. На підприємстві визначена, забезпечена і підтримується в робочому стані інфраструктура, необхідна для досягнення відповідності вимогам до продукції. Щодо планування створення продукції, то у системі контролю якості підприємства виділений процес виготовлення продукції і на нього складена карта процесу.

6. Зазначено, що вся продукція на підприємстві має сертифікати якості, що підтверджують її якість. Було розглянуто інформацію, що надало підприємство щодо технічних параметрів оболонки декоративної, оболонки поліамінатної пакетів-вкладишів та їх відповідність вимогам ТУ, що діє на підприємстві і було визначено, що вся продукція відповідає регламентованим показникам якості. Також, дуже важливу роль при виробництві і реалізації продукції відіграють показники безпеки. При проведенні державної санітарно-епідеміологічної експертизи на продукцію торгової марки «Технологія» було встановлено, що об'єкт експертизи відповідає встановленим медичним критеріям безпеки.

7. Проаналізувавши скарги замовників, було виявлено, що скарги партнерів щодо якості продукції цього підприємства виникають найчастіше щодо якості пакетів-вкладишів «Bag-in-Box», етикеток для вина та брендів та мюзле для шампанських вин. До таких підприємств-замовників відносяться АТ «Вікторія», «Котовський винзавод», ТОВ «ПТК Шабо» та ПРат «Одесавинпром». Було виявлено, що крім скарг на якість деяких зразків продукції, починаючи з 2017 року, на ПРат «Технологія» з'явилися скарги

партнерів щодо організації роботи цього підприємства, а саме щодо якості обслуговування клієнтів у компанії, а також певна кількість відмов від контрактів на виробництво продукції підприємства з боку вітчизняних виробників. Тому був проведений аналіз причин зниження якості роботи компанії з використанням статистичних методів дослідження, таких як діаграма Ісікави, контрольний листок, діаграма Парето и ABC аналіз. На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що дороговизна продукції та некомпетентність персоналу та є ключовими факторами впливу на якість роботи компанії «Технологія». Після розгляду скарг підприємств, був зроблений висновок, що аналіз виявлених скарг на якість продукції підприємства свідчить, що діяльність підприємства потребує розробку та впровадження (застосування) сучасних підходів щодо поліпшення ефективності роботи підприємства, удосконалення системи контролю якості.

8. Виконавши експертне оцінювання зразків продукції пакетів-вкладишів та етикетки для брендів, було встановлено, що усі показники для оцінки якості пакетів-вкладишів знаходяться у межах норми і тому партії 10-х літрових пакетів-вкладишів від 02.09 та від 05.10 були вироблені згідно усіх нормативних документів, що діють на підприємстві і тому, брак на який було висунуто звинувачення виник, після транспортування пакетів та їх наповнення. Щодо етикетки, то після проведення дослідження, було виявлено, що всі показники знаходяться в межах норми, окрім якості намотки бабін, а саме була рихла щільність намотування (наявність повітря), такий дефект виник в наслідок великої площі конгреву на етикетці – об’ємні фігури та літери, які були задумані при розробці макету.

9. Було встановлено, що для поліпшення ефективності роботи підприємства, найбільш відповідною для компанії на даному етапі розвитку є стратегія посилення позицій за кордоном. Це обумовлено тим, що у фірми вже є представництва за кордоном, хоча і конкуренція там значно вища, ніж в Україні. Але при цьому у компанії все-таки існує ряд переваг, завдяки яким вона є досить сильним конкурентом. Вона надає послуги, що не є типовими для

більшості компаній і виконує будь які творчі забаганки замовників, в цьому їм допомагає величезний арсенал промислового обладнання. А для удосконалення системи контролю якості, варто пам'ятати, що виробничі процеси динамічні і будуть завжди змінюватися. Спостереження за параметрами налагодженого процесу повинно забезпечуватись так, щоб були вчасно прийняті ефективні заходи для запобігання небажаних змін. Тому важливим чинником успішного розвитку підприємств є на кожному етапі виробництва, на кожній виробничій ділянці спостерігати за параметрами, виробничими характеристиками, для запобігання фінансових та часових втрат.

Список використаних джерел

1. Про захист прав споживачів: закон України [Чинний від 1991-05-12] Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №30. – ст.379. – Редакція від 10.06.2017
2. Про Державну програму розвитку виробництва тари і пакувальних матеріалів на період до 2000 року: постанова [Чинний від 1994-08-16] Відомості Кабінету Міністрів України. – 1994. – №561. – ст.2. – Редакція від 03.04.1996
3. Про затвердження Порядку маркування лікарських засобів шрифтом Брайля: закон України [Чинний від 2010-08-25] Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №722. – ст.10. – Редакція від 25.08.2010
4. Пакування та маркування. Терміни та визначення: ДСТУ 2887-94. [Чинний від 1996-01-01]. – К.: Держспоживстандарт, – 15 с.
5. Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення, погодження, прийняття та позначання технічних умов: ДСТУ 1.3:2004. [Чинний від 2005-01-01]. – К.: Держспоживстандарт, – 15 с.
6. Оболонка декоративна для оформлення пляшок шампанських та ігристих вин: ТУ У 14022407.002-99. [Чинний від 1999-10-15]. – С.: Держспоживстандарт, – 11 с. – (ПРАТ «Технологія»)
7. «Допустимые количества миграции (ДКМ) химических веществ, выделяющихся из полимерных и других материалов, контактирующих с пищевыми продуктами и методы их определения»: СанПіН 42-123-4240-86. [Чинний від 1986-12-31]. – М.: Головний державний санітарний лікар СРСР Хлябич Г.Н, – 6 с. – (Міністерство охорони здоров'я СРСР Головне санітарно-епідеміологічне управління)
8. Балабанова Л.В. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій / Балабанова Л.В. – Київ: Знання, 2005.–301 с.
9. Гавва О. М. Пакувальне обладнання. Обладнання для пакування продукції у споживчу тару / О. М. Гавва, А. П. Безпалько, А. І. Волчко – Київ: ІАЦ «Упаковка», 2008. – 436 с.

10. Завгородня В.М. Товарознавство пакувальних матеріалів / Завгородня В.М., Сирохман І.В. – Львів: Коопосвіта Видавництво ЛКА, 2003. – 215 с.
11. Завгородня В.М. Тара і упакування продовольчих товарів / Завгородня В.М., Сирохман І. В., Демкевич Л. І.. – Львів: Видавництво ЛКА, 2001. – 546 с.
12. Задорожний І.М. Продовольчі товари і продовольча сировина. Світове виробництво, споживання, експорт, імпорт / Задорожний І.М., Гаврилишин В.В. – Львів: Видавництво ЛКА, 2002. – 465 с.
13. Мошенський С.З. Економічний аналіз: Підручник для студентів економічних спеціальностей ВНЗ (За ред. д.е.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф.Бутинця) / Мошенський С.З., Олійник О.В – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 704 с.
14. Пономарьов П.Х. Безпека харчових продуктів і продовольчої сировини / Пономарьов П.Х., Сирохман І.В. – Київ: Видавництво Лібра, 1999. – 625 с.
15. Сирохман І.В., Лозова Т.М. Якість і безпечність зерно борошняних товарів / Сирохман І.В., Лозова Т.М. – Київ: Видавництво ЦНЛ, 2006. – 395 с.
16. Банасяк Я. Ринок гофрованого картону у Європі / Банасяк Я. // Упаковка. – 2001. – №2. – С. 1–20.
17. Благодір О. Л. Друкарські системи з анілоксовим валом для етикетко-пакувальної продукції / О. Л. Благодір // XVIII Міжнародна науково-практична конференція з проблем видавничо-поліграфічної галузі: тези доповідей. – Київ: ПрАТ «УкрНДІСВД», 2014. – С. 4-6.
18. Благодір О. Л. Систематизація технологій виготовлення етикетково-пакувальної продукції в Україні / Благодір О. Л., Розум Т. В., Сокол О. П. // Технічні науки. Наукові записки. – 2015. – №2. – С. 95–100.
19. Благодір О. Л. Технологічні закономірності фарбоперенесення системами з анілоксовими валиками флексографічного друку / Благодір О. Л. // Дисертація. – 2017. – С.20–30.

20. Величко О. М. Енергетичні основи контактних методів друку / О. М. Величко // Комп'ютерні технології друкарства. – 2000. – № 4. – С. 55– 61.
21. Величко О. М. Удосконалення процесів зволоження у офсетному друці / О. М. Величко, К. І. Золотухіна, Т. В. Розум // Технологія і техніка друкарства. – 2016. – № 2(52). – С. 4-12.
22. Вілкова С.А. Методологічні підходи до ідентифікацій споживчих товарів / С.А. Вілкова // Стандарти та якість. – 2003. – №3. – С. 49–52.
23. Воскобаєва О. В. Ринок гнучкої упаковки: основні тенденції розвитку / О. В. Воскобаєва, Д. М. Федан // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – № 1. – С. 40–42.
24. Гавва О.О. Особливості пакування харчових продуктів / Гавва О.О., Масло М.А. // Упаковка. – 2001. – №3. – С. 35–37.
25. Гавва О.О. Пакувальне виробництво можна вдосконалити / Гавва О., Захаревич В., Масло М. // Харчова і переробна промисловість. – 1997. – № 5. – С.7.
26. Гудилін Д. Класифікація тари та упаковки / Д. Гудилін // Світ етикетки. – 2002. – № 3. – С. 39–44.
27. Довгань Л. Є. Стан та перспективи розвитку поліграфічної промисловості України / Л. Є. Довгань, Ю. П. Воржакова // Економіка та держава. – 2013. – № 6. – С. 34-38.
28. Золотухіна К. І. Технологічні основи формування зображення на пористих і невсотувальних матеріалах засобами друкування / К. І. Золотухіна // 19-й Международный молодежный форум «Радиоэлектроника и молодежь в XXI веке». Сб. мат-лов форума. Т. 6. – Харків: ХНУРЭ, 2015. – С. 349-350.
29. Кірічок О. А. Тенденції розвитку систем зволоження в плоскому офсетному друці / О. А. Кірічок, К. І. Золотухіна, О. М. Величко // Науково-технічний збірник «Наукові записки» [УАД]. – 2016. – № 1(52). – С. 78-86.
30. Коновалова О.В. SWOT-аналіз як основний інструмент стратегічного управління, його переваги і недоліки / Коновалова О.В., Андрушакевич Т. // Економічні науки: економіка підприємства. – С. 1–2.

31. Кривошей В.М. Ринок, споживач, упаковка (зміни, уподобання, застереження) / В.М. Кривошей // Упаковка. – 2013. – № 4. – С. 27–31
32. Кривошей В. М. Сьогодення та майбутнє упаковки в Україні (стан та шляхи вдосконалення) / В. М. Кривошей // Упаковка: журнал для виробників та споживачів тари і упаковки. – 2006. – № 1. – С. 22–26.
33. Куделіна А. М. Ринок споживчої тари з паперу та картону в Україні та можливі методи його структурування / А. М. Куделіна // Товарознавство та інновації. – 2013. – № 2. – С. 1–2.
34. Літвак Л.Є. Целюлозно-паперова промисловість України, сьогодні і в майбутньому / Л.Є. Літвак // Фондовий ринок. – 2007. – № 46. – С. 15-17.
35. Логазяк І.Ю. Аналіз споживчої упаковки на ринку України / І.Ю. Логазяк, М.С. Кадиляк, Т.Б.Шира // Українська академія друкарства. – 2011. – № 1. – С. 124-127.
36. Марченко Л. Поліграфія упаковки 2014–2015 / Л. Марченко, Е. Івженко // Поліграфія України. – Київ: Карбон-Сервіс, 2014. – № 3. – С. 21–26
37. Радєва М. М. Методика аналізу конкурентоспроможності підприємства на основі розрахунку критерію ринкових можливостей / М. М. Радєва // Держава та регіони. – 2006. – № 2. – С. 215–220.
38. Регей І. Оцінка ефективності використання пакувальних матеріалів (на прикладі виробництва споживчого картонного пакування) / І. Регей, О. Млинко // Упаковка : журнал для виробників та споживачів тари і упаковки. – 2012. – № 1. – С. 34–36.
39. Розум Т. Контроль якості друкування на пакуванні / Т. Розум // Упаковка. Журнал для виробників та споживачів тари і упаковки. – 2012. – № 3. – С. 63–66.
40. Савченко Е. Поліграфія України. Сучасний стан, перспективи розвитку / Е.Савченко, Е. Величко // Поліграфія: виробничо-технічний журнал. – 2013. – №4. – С. 22–24.

41. Телєтов О.С. Упаковка як об'єкт інноваційного маркетингу / О.С. Телєтов, В.М. Шатова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2014. – № 2. – С. 11–20.
42. Ткаченко В. П. Дослідження ефективності застосування адаптивного метода растрівання у флексографському способі друку / В. П. Ткаченко, Ю. О. Ястреб // Технологія і техніка друкарства. – 2012. – № 1. – С. 55-61.
43. Токманцев Д. Необхідні та загальні відомості про флексографічний друк / Д. Токманцев. – Москва, 2013. – 28 с.
44. Токманцев Д. Флексографія – розвиток технології / Д. Токманцев // Видавничо-поліграфічний журнал. Палітра друку. – 2005. – № 1.
45. Флексографія: проблеми і шляхи розв'язання // Видавничо-поліграфічний журнал. Палітра друку. – 2005. – № 3. – С. 41-43.
46. Хохлова Р. А. Сучасний стан розвитку флексографічних фарб для пакувань / Р. А. Хохлова // Технологія і техніка друкарства. – 2012. – № 1. – С. 156-163.
47. Хохлова Р. А. Тенденції розвитку безпечних флексографічних фарб для друкування на пакуваннях / Р. А. Хохлова, А. І. Степанець // Упаковка. Журнал для виробників та споживачів тари і упаковки. – 2012. – № 3. – С. 58–62.
48. Шевчук А. В. Цифрові технології – подальший напрям розвитку формних процесів флексографічного друку / А. В. Шевчук, М. В. Пінчук // Технологія і техніка друкарства. – 2005. – № 3-4 (9-10). – С. 4-13.
49. Emblem A. Packaging technology: Fundamentals, materials and processes by Anne Emblem, Henry Emblem / A. Emblem, H. Emblem. – Cambridge: Woodhead Publishing Ltd, 2012. – 600 p.
50. Всесвітній стандарт упаковки BRC та стандарт GMP для гофрокартону, який був опублікований FEFCO [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dnvba.com/ru/Food-and-Beverage/Food-Safety/Pages/BRC-Global-Standard-for-Packaging-and-GMPFEFCO.aspx>.

51. Державна служба статистики України. Наука, технології та інновації [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – Режим доступу до ресурсу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.

52. Діаграма Парето (Причинно-наслідковий діаграма) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://stud.com.ua/34613/tovarovnavstvo/prichinno_naslidkoviy_diagrama_diagrama_isikavi

53. Застосування відкидної бугельної пробки як герметичного закупорювання пляшок для міцних алкогольних напоїв – горілок та горілок особливих [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://uapatents.com/7-79829>

54. Ковпачки алюмінієві для слабо-алкогольної продукції в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ua.all.biz/uk/kovpachky-alyuminievi-dlya-slabo-alkogolnoyibgg1079389>

55. Маркетинговий консалтинг [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.marketing-ua.com/research.php>

56. Мірошник М.В. Маркетингові дослідження міжнародних стандартів якості та безпеки упаковки / М.В. Мірошник [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/6853/1/vestnik_HPI_2012_11_Miroshnyk_Marketynhovi.pdf

57. Національна програма дій TACIS [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27126&pf35401

58. Нові матеріали, технології та процеси [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.publish.ru/news/201405_20087298.

59. Обсяги імпорту, експорту за найменуванням товарів відповідно УКТЗЕД [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zanoza.com.ua/novosti/news2/233-233>.

60. Огляд українського ринку пакувальних матеріалів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bizrating.com.ua/56/articles/544/index.html>.

61. Огляд українського ринку пластикової тари [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ubr.ua/market/industrial/v-ukraine-dinamichno-rastet-proizvodstvo-plastikovoij-tary-3845400>

62. Огляд українського ринку склотари для алкогольної промисловості [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://proconsulting.ua/ua/pressroom/vnutrennee-proizvodstvo-dostiglo-94-analiticheskij-obzor-rynka-steklotary-dlya-alkogolnoj-promyshlennosti>

63. Офіційний сайт компанії ВКФ «Гала» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://gala.biz-gid.ru/>

64. Офіційний сайт компанії ВО «Укрпластик» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrplastic.com/ru/>

65. Офіційний сайт компанії Гостомельського склозаводу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.vetropack.ua/uk/>

66. Офіційний сайт компанії Жидачівський КПК [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zhkpaper.com/>

67. Офіційний сайт компанії Київський завод пластмас [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zavodplastmas.kiev.ua/>

68. Офіційний сайт компанії Луцький завод «Полімер» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.polimer.lutsk.ua>

69. Офіційний сайт компанії Пісківського склозаводу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://pgpglass.com/>

70. Офіційний сайт компанії ПП «Прогрес-Т» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://progress-t.com.ua/contacts>

71. Офіційний сайт компанії ПрАТ «Технологія» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://technologia.com.ua/>

72. Офіційний сайт компанії Прилукський завод пластмас [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dpplastmas.com/plastmas-hrad>

73. Офіційний сайт компанії Рокитнянського склозаводу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://rsz.com.ua/>

74. Офіційний сайт компанії Рубежанський КТК [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rktk.com.ua/>

75. Офіційний сайт компанії спецпроекту LIGA.NET «Сміттєві мільйони» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.liga.net/projects/musornie_millions/

76. Офіційний сайт компанії СП «Житомир-Полісак» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.pi.com.ua/i_42.html

77. Офіційний сайт компанії СП «Хімпак» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.himpak.com.ua/>

78. Офіційний сайт компанії ТОВ «КБК» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kbkua.com/ru/>

79. Офіційний сайт компанії Харківський завод пластмас [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://gorizont.kharkov.ua/>

80. Проскочило А.В. До питання товарознавчого аналізу пакувань товарів, що придбаваються та продаються аптечними закладами / А.В. Проскочило, В.Г. Дем'яненко, Д.В. Демяненко, С.В. Бреусова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.ukrfa.kharkov.ua/bitstream/123456789/3958/1/>.

81. Систематизація технологій виготовлення етикетково-пакувальної продукції в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

82. Сучасний стан та тенденції розвитку поліграфічного ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.compuart.ru/article.aspx?id=8390&iid=339>.

83. Тенденції ринку гнучкої упаковки України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://packaging.kiev.ua/rus/content/magazine/article/?id=341>.

84. Тенденції на ринку традиційної упаковки для консервованих продуктів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://intersklo.com.ua/articles/36.html>

85. Технологія захисту виробів від підробок [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ebooktime.net/book_47_glava_60_12.3

86. Трафаретний друк [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrainereferat.org/uaref-3489-1.html>

87. Формування маркетингової стратегії підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://studin.ru/all/marketing-torgovlya/formuvannya-marketyngovoi-strategii/praktika/swot-analiz-pidpryemstva>

88. Флексографічний друк підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://drukarstvo.com/fleksohrafichnyj-druk/>

89. Чудеса упаковки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://forbes.net.ua/magazine/forbes/1395218-chudes-a-upakovki>.

90. Alberto Regattieri. The Important Role of Packaging in Operations Management / Alberto Regattieri, Giulia Santarelli [Electronic resource]. – Access mode: URL: <http://cdn.intechopen.com/pdfswm/43436.pdf>

91. Global food and beverages consumer packaging market outlook to 2018 – Players shifting focus towards emerging markets. – 2014. – P. 167 [Electronic resource]. – Access mode: URL: <https://www.kenresearch.com/agriculture-food-beverages/food-industryresearch-reports/global-food-beverage-packaging-market-researchreport/562-104.html>.

92. ISO Standards for packaging and the environment [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.standards.co.nz/touchstone/environment/2013/mar/iso-standards-for-packaging-and-theenvironment/>.